

Ärende: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Lagförslaget har beretts under en kort tid trots att den innehåller omfattande förändringar i socialvårdens struktur, klientprocesser och rättigheter. Konsekvensbedömningarna är på flera håll bristfälliga, särskilt när det gäller de sammantagna effekterna för personer med funktionsnedsättning, rättssäkerheten och de språkliga rättigheterna. Det saknas också tillräckligt kunskapsunderlag och utvärdering av hur de föreslagna förändringarna fungerar i praktiken, både var för sig och tillsammans. De ökade möjligheterna till flexibel tillämpning och minskad detaljreglering riskerar dessutom att leda till större regionala skillnader och försvagad tillgång till service. Det är mycket viktigt att lagförslagets inverkan på personer med funktionsnedsättning noggrant beaktas, eftersom socialvårdslagen fungerar som primär lag i förhållande till lagen om funktionshinderservice (675/2023). I funktionshinderservicelagen hänvisas också till klientprocessen i socialvårdslagen.

Remisstiden för en såhär omfattande reform bör vara längre än 6 veckor. Centralt lagberedningsmaterial, såsom motiveringar, borde också i större utsträckning finnas tillgängligt på svenska.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Propositionen framstår i stor utsträckning som en budgetdriven reform, där syftet är att minska välfärdsområdenas organiseringsansvar och samtidigt minska finansieringen.

Att minska detaljregleringen inom socialvården kan ge välfärdsområdena större flexibilitet att beakta regionala behov och förhållanden, men det ökar samtidigt tolkningsutrymmet vid tillämpningen av lagen.

Lagförslaget innehåller många förändringar som riskerar att försvaga rättssäkerheten, tillgången till service, servicens innehåll och leda till större regional variation i hur service beviljas. När vissa skyldigheter inte längre uttryckligen framgår av lagstiftningen finns en risk att klienter i praktiken blir utan service eller stöd som tidigare tydligare omfattats av regleringen. Detta är särskilt problematiskt för personer med funktionsnedsättning och svenskspråkiga klienter, vars möjligheter att få individuellt anpassad och språkligt tillgänglig service redan idag varierar mellan olika områden.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

SAMS anser att det i sig är positivt att bestämmelserna om personer som behöver särskilt stöd flyttas till en egen paragraf, men att bestämmelsen behöver förtydligas och kompletteras.

Definitionen av behov av särskilt stöd på flera sätt snävare jämfört med nuläget. Bestämmelsen bör därför förtydligas så att även svårigheter att ansöka om tjänster, missbruks- och beroendeproblem samt generalklausulen "annan motsvarande orsak" uttryckligen bevaras som grunder vid bedömningen av behov av särskilt stöd.

Mångfalden av funktionsnedsättningar bör också beaktas i enlighet med funktionshindersservicelagen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Till definitionen bör även fysisk och sensorisk funktionsförmåga uttryckligen inkluderas, utöver psykisk, kognitiv och social funktionsförmåga. I annat fall finns en risk att många personer med funktionsnedsättning, som är i behov av särskilt stöd, faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde.

Socialvårdens ansvar bör inte begränsas enbart till socialvårdens egna tjänster, utan också omfatta stöd i att söka, få och använda nödvändiga hälso- och sjukvårdstjänster. Detta är viktigt för att beakta behovet av multiprofessionellt samarbete mellan socialvården, hälso- och sjukvården och andra aktörer för att servicehelheten ska fungera.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Målsättningen att stärka förebyggande stöd och främjande av välfärd kan understödjas. Samtidigt får välfärdsområdena större frihet att välja hur detta genomförs i praktiken, och frågan är om välfärdsområdena har tillräckliga resurser för att förverkliga detta på ett jämlikt och tillräckligt sätt.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Enligt propositionen ska socialt arbete och social handledning inte längre beviljas som socialservice, utan betraktas som socialvårdens yrkesmässiga sakkunnigarbete. Samtidigt föreslås socialt arbete och social handledning bli det primära sättet att svara på klientens stödbehov. För detta skulle det inte längre fattas överklagbara förvaltningsbeslut.

Detta är problematiskt med tanke på klientens rättssäkerhet, särskilt i situationer där stödet inte är tillräckligt för att svara på det faktiska behovet. För personer med funktionsnedsättning är social handledning och socialt arbete sällan tillräckligt för att svara på stödbehoven, som ofta är omfattande, långvariga och kräver konkreta och individuellt anpassade tjänster.

Det bör tydligare framgå av lagtexten att klienten har rätt att ansöka direkt om en viss socialservice och få ett beslut i sitt ärende. Detta framgår av propositionens motiveringar, men inte tillräckligt av själva lagtexten.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

SAMS anser att centrala tjänster för barnfamiljer bör tryggas tydligare i lagstiftningen, särskilt hemservice för barnfamiljer samt tjänster såsom rådgivning för barnuppfostran och familjer. Det finns en risk för att förebyggande och tidigt stöd försvagas om välfärdsområdena, på grund av ekonomiska begränsningar, prioriterar bort dessa tjänster. Det kan leda till att familjer inte får hjälp i tid och att behovet av barnskyddsåtgärder ökar.

SAMS understöder förslaget om att införa ett ekonomiskt stöd för barn i behov av särskilt stöd.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Propositionen innehåller flera förändringar i de första stegen av socialvårdsprocessen och i regleringen kring klientrelationer inom socialvården. SAMS anser att det är bra att eftersträva smidigare kontakt till socialvården, men att klientprocessen nu blir otvetydigare och mer oförutsägbart ur klientens perspektiv.

SAMS vill betona att klientens rätt till tillgängliga kommunikationssätt och klientens språkliga rättigheter bör tillgodoses genom hela processen. En förutsättning för att språkliga rättigheter ska kunna tryggas är att språket beaktas från första början i planeringen och genom hela socialvårdsprocessen.

Det bör tydligare framgå av lagstiftningen att klientens rätt till kontakt, rådgivning och bedömning av stödbehov också innefattar rätt till tillgänglig kommunikation. Det måste bland annat säkerställas att samtal och kontakter kan genomföras med hjälp av exempelvis teckenspråkstolkning, skrivtolkning, hörseltekniska lösningar samt alternativa och kompletterande kommunikationssätt, inklusive skriftlig och digital kommunikation. Tillgänglig kommunikation är en grundförutsättning för att klienten ska kunna förstå processen, uttrycka sina behov och tillvarata sina rättigheter på lika villkor.

Om kommunikationen inte fungerar finns en risk att klientens behov inte uppfattas korrekt och att personen inte får tillgång till konkreta stödformer. Det kan också innebära att klienten deltar i upprepade samtal och handledning utan att de faktiska behoven tillgodoses. Bristande kommunikation får inte leda till att konkreta insatser uteblir. Det behöver också framgå att kommunikation i sig kan utgöra ett stödbehov och att detta ska beaktas i bedömningen av vilket stöd som är lämpligt.

6 § Rådgivning och handledning

SAMS anser att det i sig är bra att det stadgas om välfärdsområdenas skyldighet att ordna rådgivning och handledning. Det finns ändå betydande risker med att gränsen mellan allmän rådgivning och bedömning av stödbehov blir suddig. För klientens rättssäkerhet är det ytterst viktigt att processen är tydlig och förutsägbar.

36 § Bedömning av stödbehov

I den nuvarande bestämmelsen om bedömning av servicebehov finns tydliga tidsfrister och särskilda skyddsbestämmelser för vissa grupper, såsom personer med funktionsnedsättning, äldre personer och barn i behov av särskilt stöd. Det finns betydande risker med att slopa dessa tidsfrister såsom det föreslås i propositionen. Även om det hänvisas till speciallagstiftning innebär förändringen en risk för att rättigheterna försvagas i praktiken och att bedömningen av stödbehov inte görs i tid.

SAMS anser att föreslagna bestämmelsen för bedömningen av stödbehovet är otydlig. Enligt motiveringarna kan bedömningen av stödbehovet ske i samband med rådgivningen och handledningen, det personliga samtalet eller i samband med socialt arbete och social handledning beroende på klientens situation. Det riskerar att göra processen otydlig och oförutsägbar både för klienten och för myndigheterna. Det är viktigt att klienten veta när klientens ärende behandlas som en egentlig bedömning av stödbehovet och när klienten har rätt att få ett beslut i sitt ärende.

Bedömningen av stödbehovet måste bygga på tillräcklig kunskap om olika funktionsnedsättningar. Klienten ska inte behöva känna till eller själv lyfta fram alla relevanta stödbehov för att få rätt stöd och service. Risken är annars att personer med funktionsnedsättning blir utan stöd som de har rätt till.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

42 § Kontaktperson

Enligt den föreslagna 42 § 2 mom. ska en kontaktperson utses för socialvårdsklienten för den tid klientrelationen varar, om det behövs för att tillgodose klientens stödbehov. SAMS understöder att det enligt förslaget alltid utses en kontaktperson för personer i behov av särskilt stöd. För barn i behov av särskilt stöd stadgas att kontaktpersonen ska vara en socialarbetare. Socialarbetarkompetens bör tryggas även för vuxna personer i behov av särskilt stöd, då stödbehovet ofta är komplext.

39 § Klientplan

Enligt den föreslagna 39 § ska en klientplan utarbetas tillsammans med socialvårdsklienten på basis av klientens stödbehov. Enligt 39 § 3 mom. ska en klientplan utarbetas för en klient som behöver särskilt stöd, om inte stödbehovet är tillfälligt eller om det inte annars är uppenbart onödigt. SAMS anser att det är mycket viktigt att det för personer med funktionsnedsättning utarbetas en klientplan.

Enligt propositionen ska klientplanen ses över minst en gång i året för barn i behov av särskilt stöd. SAMS anser att detta bör gälla även vuxna personer i behov av särskilt stöd.

Det finns stora risker med att luckra upp kraven på klientplanens innehåll, och att det för klientens rättssäkerhet är viktigt att bestämmelserna om klientplanens innehåll även fortsättningsvis regleras i socialvårdslagen.

Formuleringen ”siktar på att uppnå” i 39 § 1 mom. är vag och borde ersättas med ”de mål som eftersträvas” eller ”de mål som man strävar efter att uppnå”. (På finska används ordet ”pyritään”).

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

SAMS ser i sig positivt på att det införs en maximal klientmängd för kontaktpersoner för barn i behov av särskilt stöd. Samtidigt finns en risk att gränsen på 47 barn är hög med tanke på barnens ofta omfattande och individuella stödbehov. Det är också viktigt att tillräckliga resurser tryggas i praktiken, så att barn inte lämnas utanför definitionen av särskilt stöd och blir utan egen kontaktperson på grund av resursbrist eller redan fyllda klientkvoter.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

SAMS anser att det är bra att i den föreslagna 49 c § tydliggöra i vilka särskilt krävande klientsituationer en socialarbetare ansvarar för ärendet, för att säkerställa tillräcklig sakkunskap, rättssäkerhet och kunskap om sociallagstiftningen.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

SAMS understöder att det införs en ansvarig tjänsteinnehavare för socialvården.

Den ansvariga tjänsteinnehavaren bör ha kunskap om och förståelse för de språkliga rättigheterna. För närvarande finns det betydande brister i tillgången till svenskspråkig socialservice i flera välfärdsområden. Detta drabbar särskilt hårt svenskspråkiga personer med funktionsnedsättning, som befinner sig i en dubbelminoritetsställning.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

En minskning av dokumentationsskyldigheten innebär betydande risker för klientens rättsskydd och för tillsynen av socialvården. Om dokumentationen blir bristfällig försvåras möjligheten att i efterhand bedöma vilka behov som identifierats, vilka åtgärder som vidtagits och på vilka grunder beslut eller serviceinsatser har genomförts.

För bl.a. hörselskadade innebär detta en särskild risk, eftersom skriftlig information ofta fungerar som ett viktigt stöd för att förstå och följa upp det som sagts i samtal. Om dokumentationen begränsas finns en risk att klienten saknar underlag för att i efterhand förstå beslut, kontrollera att information uppfattats korrekt, och att alla viktiga omständigheter har tagits i beaktande.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

SAMS motsätter sig en höjning av klientavgifterna. Avgifterna skulle höjas för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg och långvarig slutenvård samt fortlöpande och regelbunden service i hemmet.

Många personer med funktionsnedsättning lever redan i en ekonomiskt utsatt situation och har samtidigt stora och långvariga kostnader för service, läkemedel, resor och andra nödvändiga utgifter kopplade till funktionsnedsättningen. Höjda avgifter får inte bli ett hinder för att söka eller ta emot nödvändig hjälp och service, vilket på sikt kan leda till behov av tyngre och dyrare insatser.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Propositionen ger inte en tillräcklig bild av de ekonomiska konsekvenserna. Propositionen är präglad av stora sparmål på kort sikt, medan de långsiktiga konsekvenserna för både individer och hela servicesystemet förblir osäkra.

Om reformen i praktiken leder till försämrad tillgång till service och svagare kartläggning av stödbehov, finns en risk att behovet av tyngre och mer kostsamma tjänster ökar på längre sikt. Inom socialvård, särskilt för personer med en funktionsnedsättning, handlar stödet sällan om att förbättra funktionsförmågan, utan om att upprätthålla den och förebygga försämring. Om tillräckligt stöd inte ges i rätt tid kan konsekvensen bli ett ökat behov av mer omfattande insatser inom socialvården, hälso- och sjukvården eller specialiserad vård.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Det har inte genomförts någon konsekvensbedömning av de språkliga konsekvenserna. Det är allmänt känt att det förekommer betydande brister i tillgången till social- och hälsovård på svenska. Att språkperspektivet helt utelämnats i konsekvensanalysen, tyder på en otillräcklig förståelse för den faktiska situationen samt för de rättigheter som tillkommer användare av det andra nationalspråket, svenska.

I propositionen hänvisas till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD), men konventionens krav och betydelse behandlas i praktiken mycket begränsat. Lagförslaget borde som helhet bedömas tydligare i förhållande till konventionens skyldigheter samt CPRD-kommitténs rekommendationer till Finland.

Utöver detta anser SAMS att propositionen innehåller en otillräcklig bedömning av de sammantagna konsekvenserna av tidigare lagändringar och sparåtgärder. Under regeringsperioden 2023–2027 har flera reformer genomförts som samtidigt påverkar samma grupper, särskilt personer med funktionsnedsättning.

Den nya funktionshindersservicelagen, i kombination med ekonomiska sparkrav, har i praktiken har lett till att allt fler personer med funktionsnedsättning hänvisas till allmän lagstiftning såsom socialvårdslagen. Det behövs därför en bättre helhetsbedömning för att säkerställa att förändringarna tillsammans inte försämrar levnadsförhållanden, rättigheter eller tillgången till service för personer med funktionsnedsättning.

Panula Matilda
SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf